

Nenad Cambi

STUDIJE O SPOMENICIMA UZIDANIMA U KUĆE SPLITA I
OKOLICE (IV.)
RELJEF IVANA EVANĐELISTA U CRKVICI SV. JERE NA
MARJANU

UDK: 736.24.046:726.54 (497.5 Split) "652+654"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 15. VI. 1997.

Nenad Cambi

Filozofski fakultet

23000 Zadar, HR

Ovaj je rad posvećen jednom reljefu koji je uzidan u ogradni zid crkvice sv. Jere na južnoj padini Marjana. Riječ je o reljefu mladoga sv. Ivana Evanđelista, pripisanome nekom renesansnom majstoru koji se ugledao u antičke nadgrobne spomenike; smatralo se, međutim, da rad nije kopija, nego slobodna umjetnička interpretacija ranijega predloška. Na temelju jasno vidljivih ostataka autor dokazuje da je to bio rimski nadgrobni spomenik stela ili sličan reljef s pokojnikovim likom. Lik je pretvoren u sv. Ivana. Najveće promjene na izvornom liku dogodile su se na glavi, dok je tijelo, osim neznatnih zahvata, ostalo netaknuto. Na temelju širine natpisnoga polja koja znatno prelazi arkadu, može se ustvrditi da su se lijevo po svoj prilici nalazili još jedna arkada i lik, koji su u doba renesanse bili odbačeni.

U zidu nad vratima s unutrašnje strane, desno od ulaza u crkvicu sv. Jere na južnoj padini Marjana uzidan je reljef s prikazom mladoga Ivana Evanđelista u arhitektonski raščlanjenom okviru (dim.: visina 1,02, širina 0,64, dubina reljefa 0,8 m). Ispod prikaza je natpis IOANES EVAGELISTA, pisan lijepom kapitalom koji jasno određuje lik (sl. 1, 2). U natpisu su se potkrale dvije grješke, jer, ako i zane-marimo izostanak slova H koje se katkada ispušta, ipak za pravilan latinski oblik manjka još jedno N te N u riječi Evangelista. Nema dvojbe, dakle, da je riječ o apostolu Ivanu Evanđelistu. Unatoč raspravama vrijednih povjesničara umjetnosti O. von Kutschere Woborskoga,¹⁾ Lj. Karamana²⁾ i D. Kečkemeta,³⁾ na

ovaj se reljef ipak valja još jedanput osvrnuti, zbog nekih elemenata koji zavrjeđuju osobitu pozornost. Iz priloženih navoda bjelodano je da spomenuti znanstvenici nisu složni glede datacije, a ni atribucije reljefa.

O. von Kutschera-Woborsky uspoređuje reljef s rimskim stelama, osobito onima iz Dalmacije, ali ga ne smatra ni rimskim radom, a niti kopijom nekoga rimskog reljefa, nego ostvarenjem koje je inspirirano klasikom. On kaže: "... dasas unser Relief zeitlich keineswegs mit den antiken Grabsteinen zusammenfallen könne und die vorliegenden Unterschiede weder mit den Stelen augusteischer noch spätantiker (Diokletians) Zeit eine Vereinbarung gestatten würden."⁴⁾ U zaključku će pak ustvrditi: "Als geringes Ergebnis dieser Untersuchungen würde sich also etwa schliessen lassen, dass unser Relief wahrscheinlich mit den Trau an der Neuausschmückung des Domes wirkenden Künstlern, unter denen Andrea Alexi und Niccolò Fiorentino die hauptsächlichsten sind, in Verbindung gebracht werden dürfte und die baugeschichtlichen Daten von 1467 (Vollendung des Baptisteriums) und 1468 (Kontrakt der beiden Meister) für die Errichtung der Orsini Kapelle) irgend einen näheren Terminus für die Entstehung unseres Reliefs bilden könnten."⁵⁾

Lj. Karaman se uglavnom slaže s Woborskim. On piše: "Ipak okolnost da su antikle reminiscencije i u ovo doba češće i jače u Splitu, Trogiru, bližim Dioklecijanovoj palači i staroj Saloni, nego li Šibeniku, utemeljenom od Hrvata, i Dubrovniku, u čijoj su okolici odavna netragom iščezli rimski spomenici, govori za to, da domaći spomenici iz rimske dobe još nisu bili izgubili svoju privlačivost za dalmatinske umjetnike. Takav je spomenik sigurno bila rimska stela u koju se u XV vijeku ugledao majstor sv. Ivana Evanđeliste na Marjanu. A jednako se ne da primjerice poreći ni velika sličnost, vjerojatno i ovisnost kasetiranog bačvastog svoda krstionice i kapele sv. Ivana u trogirskoj katedrali (iz g. 1467. i 1468.) od kasetiranog svoda Hrama Palače u Splitu."⁶⁾

D. Kečkemet se ne slaže u svemu s Woborskim, premda mnogo ne odstupa od njegova mišljenja: "Jedna od najzanimljivijih skulptura u Splitu je reljef evanđelista Ivana na crkvi sv. Jere na Marjanu. Taj lijepi lik, pod nišom s renesansnim pilastrima s kanelaturom, nosi čisto antičke oznake. To je najbolji putokaz utjecaju antičke solinske skulpture na naše renesansne kipare. O tom reljefu je opširno pisao O. Kutschera-Woborsky. Ne čini mi se najuvjerljivije Kutscherino datiranje reljefa u XV. st., upoređivanjem s duhom renesanse u Italiji, jer je naša renesansa stajala u stanovitoj retardaciji prema onoj talijanskih centara. Reljef je mogao nastati i u prvoj polovini XVI. st."⁷⁾

Međutim, unatoč učenim raspravama i navođenju velikog broja paralela, ni Kutschera-Woborsky, a ni drugi autori ipak nisu dovoljno pažljivo promatrali reljef; propustili su uočiti stanovite pojedinosti bitne za nastanak spomenika. Što

